

Práce. Demokratizovat, dekomodifikovat, dekontaminovat Work. Democratize, Decommodify, Remediate

Co je jednou z nejpodstatnějších lekcí současné krize? Že pracující lidé jsou mnohem více než pouhé „lidské zdroje“. Péče o nemocné; rozvoz jídla, léků a dalších nezbytností; svážení odpadu; zásobování regálů potravinami a práce za pokladnou – všichni, kdo takto udržují během pandemie koronaviru život v jeho kolejích, jsou toho živoucím důkazem. Tato pandemie také ukazuje, že práce nemůže být redukována na pouhou komoditu. Zdravotnictví a péče o ohrožené osoby nemohou být řízeny pouze tržními silami. Pokud je necháme na pospas výhradně trhu, riskujeme zhoršení nerovností do té míry, že budou ti nejslabší a nejzranitelnější platit svými životy. Jak se takovému scénáři vyhnout? Je třeba umožnit zaměstnancům podílet se na rozhodnutích, která se dotýkají jejich životů a budoucnosti na pracovištích. Jinými slovy demokratizovat podniky. Tím, že všem lidem zaručíme užitečné zaměstnání, že dekomodifikujeme práci. V okamžiku, kdy čelíme riziku pandemie a ekologického kolapsu zároveň, nám tyto strategické změny umožní nejen zajistit každému důstojný život, ale také mobilizovat společné síly k odstranění ekologických zátěží a záchraně naší planety.

Proč demokratizovat? Každé ráno vstávají muži a ženy – v případě výše zmíněných povolání zejména ženy –, aby zajišťovali běh života těch z nás, kteří díky tomu můžeme zůstat v karanténě. To oni nad námi bdí celou noc. Důstojnost jejich práce lze vyjádřit výmluvně prostým výrazem „nepostradatelný personál“. Tento termín poukazuje na klíčovou skutečnost, kterou se kapitalismus vždy snažil skrýt pomocí jiné fráze, a to „lidské zdroje“: Lidské bytosti nejsou pouze jedním z mnoha různých zdrojů. Výroba ani služby neexistují bez těch, kdo do nich investují svou práci.

Každé ráno vstávají muži a ženy v domácí karanténě, aby na dálku plnili úkoly organizací, v nichž jsou zaměstnáni. Pracují do noci. Tito lidé naprosto jasně prokazují, jak moc pomýlený je zažitý předpoklad, že důležitou úlohou zaměstnavatele je držet dohled nad zaměstnancem, aby jej měl pod kontrolou, protože nezasluhuje jeho důvěru. Dnem i nocí prokazují, že pracovníci nejsou jen jednou z mnoha zúčastněných stran. Jsou klíčem k úspěchu svých zaměstnavatelů. To oni jsou základním stavebním kamenem firem, navzdory tomu, že je jim většinou odepřena spoluúčast na řízení jejich pracovišť, právo, jež je monopolizováno investory finančních prostředků.

Demokracie je odpovědí na otázku, jak mohou firmy a společnost jako taková uznat přínos zaměstnanců v době krize. Samozřejmě je potřeba zacelit rozevřenou trhlinu příjmové nerovnosti a pozvednout nejnižší mzdy – ale to nestačí. Ženám pomohl jejich nesporný přínos společnosti ve dvou světových válkách vydobýt si volební právo. Ze stejného důvodu je na čase přiznat právo pracujícím.

Zastoupení pracovníků na pracovištích se v Evropě začíná objevovat od konce druhé světové války prostřednictvím institucí, jež jsou známé jako Rady zaměstnanců. Nicméně tyto zastupitelské orgány mají v nejlepším případě pouze slabý hlas v řízení firem a jsou závislé na libovůli výkonného vedení, které jmenují akcionáři. Rady zaměstnanců nebyly schopny zpomalit, natož zastavit, neutuchající samoúčelné hromadění kapitálu, které má stále větší vliv na ničení našeho životního prostředí. Těmto orgánům by nyní měla být udělena práva podobná těm, jež uplatňují představenstva firem. Abychom toho docílili, vrcholový management firem by měl mít povinnost získat dva většinové souhlasy – nejen ze strany zastupující akcionáře, ale také od zástupců zaměstnanců. Různé podoby spolurozhodování, jež se v Německu, Nizozemsku a Skandinávii postupně prosadily po druhé světové válce, byly zásadním krokem k poskytnutí hlasu pracujícím. Ale k dosažení skutečné reprezentace ve firmách nedostačují. Dokonce i ve Spojených státech, v nichž

byly organizace pracovníků a práva odborů výrazně potlačeny, se nyní množí výzvy k tomu, aby těm, kdo do firem vkládají svou práci, bylo uděleno právo zvolit si zastupitele, kteří by v představenstvech tvořili nadpoloviční většinu. Otázky jako výběr výkonného ředitele, stanovení hlavních strategií a rozdělování zisku jsou příliš významné na to, aby byly ponechány pouze akcionářům. Vklad své práce – tedy své mysli a těla, svého zdraví, svého vlastního života – by měl jít ruku v ruce s kolektivním právem schvalovat a vetovat tato rozhodnutí.

Proč dekomodifikovat? Současná krize také ukazuje, že práce nemůže být považována za zboží, že tržní mechanismy nemohou samostatně rozhodovat o rozhodnutích, která hluboce ovlivňují naše společenství. Celé roky byly pracovní místa a zásobování ve zdravotnictví podmíněny principem ziskovosti; dnes krize odhaluje, nakolik byl tento postup krátkozraký. Určité společné strategické potřeby prostě musí být vůči těmto principům imunní. Rostoucí počet obětí napříč světem je hroznou upomínkou, že některé věci nesmí nikdy být považovány za zboží. Ti, kdo to nadále rozporují, nás svou nebezpečnou ideologií ohrožují. Když jde o naše zdraví a život na této planetě, ziskovost je nepřijatelné měřítko.

Dekomodifikace práce znamená ochranu jistých odvětví před zákony takzvaného „volného trhu“; znamená to také, že zajistíme všem lidem možnost práce a důstojnost, kterou s sebou nese. Jeden způsob, jak toho docílit, je vytvořit Záruky práce. Článek 23 Všeobecné deklarace lidských práv nám připomíná, že každý má právo na práci. Záruka práce by nejen nabídla všem občanům možnost práce, jež jim umožní důstojný život, ale také by zajistila zásadní podnět naší společné schopnosti postavit se mnohým naléhavým společenským a environmentálním výzvám, kterým v současnosti čelíme. Zaručené zaměstnání by nám umožnilo prostřednictvím místních komunit zajistit důstojnou práci a zejména přispět v boji proti kolapsu životního prostředí. Evropská unie musí takovýto projekt zahrnout do opatření v rámci Zelené dohody. Revize úlohy Evropské centrální banky, aby mohla financovat takovýto program, který je nezbytný pro naše přežití, by jí dala legitimní postavení v životě každého občana EU. Jako proticyklické řešení nadcházející výbušné nezaměstnanosti tento program prokáže svůj klíčový přínos k prosperitě Unie.

Ekologická náprava. Dnes bychom neměli reagovat se stejnou naivitou jako v roce 2008, kdy jsme na ekonomickou krizi odpověděli bezpodmínečnou záchranou bank, která prohloubila veřejný dluh, a nepožadovali nic na oplátku. Pokud během současné krize naše vlády zakročí a zachrání obchodní společnosti, pak by tyto podniky měly dostát základním demokratickým podmínkám. Vlády by měly podmínit svou pomoc firmám jistými změnami jejich působení ve jménu demokratických společností, jimž slouží a které je tvoří, a ve jménu odpovědnosti za zajištění přežití naší planety. Firmy se musí nejen držet striktních environmentálních standardů, ale musí také splňovat určité podmínky vnitřního demokratického zřízení. Úspěšný přechod od ekologické zkázy k ekologickému zotavení a obrodě bude nejlépe dosažen pod vedením demokraticky řízených firem, v nichž hlasy těch, kteří poskytují svou práci, mají ve strategických rozhodnutích stejnou váhu jako hlasy těch, kteří poskytují své finanční prostředky. Měli jsme dost času na to, abychom zjistili, co se stane, když se v současném systému utkají pracující a planeta s kapitálovými zisky: pracovníci a planeta vždy tahají za kratší konec provazu. Díky výzkumu z Katedry inženýrství na Univerzitě v Cambridgi víme, že „dosažitelné systémové změny“ (achievable design changes) by mohly snížit globální energetickou spotřebu o 73 %.¹ Avšak... tyto změny jsou náročné na práci a vyžadují rozhodnutí, která jsou často v krátkodobém horizontu nákladná. Pokud se firmy řídí maximalizací zisku pro své investory a pokud je energie levná, proč by takové změny prováděly? Navzdory náročnosti tohoto přechodu již některé firmy, jež smýšlejí společensky nebo fungují kooperativně (tedy usilují o smíšené cíle, které berou v potaz finanční,

---

¹ Cullen, Allwood, a Borgstein: „Reducing Energy Demand: What Are the Practical Limits?“, in: *Environmental Science & Technology* 2011, 45, s. 1711–1718.

společenské a environmentální okolnosti nebo rozvíjejí vnitřní demokratické zřízení) dokazují realističnost takové cesty.

Nedělejme si iluze: bude-li jim ponechána volná ruka, většina investorů se nebude starat o důstojnost těch, kteří jim poskytují svou práci, a stejně tak nepovedou boj proti ekologické katastrofě. K dispozici je ale jiná možnost. Demokratizovat firmy; dekomodifikovat práci; přestat zacházet s lidskou prací jako se zdrojem, abychom se mohli společně zaměřit na uzdravení naší planety.

16/05/2020

Isabelle Ferreras (University of Louvain/FNRS-Harvard LWP), Julie Battilana (Harvard University), Dominique Méda (University of Paris Dauphine PLS), Julia Cagé (Sciences Po-Paris), Lisa Herzog (University of Groningen), Sara Lafuente Hernandez (University of Brussels-ETUI), Hélène Landemore (Yale University), Pavlina Tcherneva (Bard College-Levy Institute), Dann Kotecky, Alberto Alemanno (HEC Paris-NYU Law), Elizabeth Anderson (University of Michigan), Philippe Askénazy (CNRS-Paris School of Economics), Aurélien Barrau (CNRS et Université Grenoble-Alpes), Adelle Blackett (McGill University), Neil Brenner (Harvard University), Craig Calhoun (Arizona State University), Ha-Joon Chang (University of Cambridge), Erica Chenoweth (Harvard University), Joshua Cohen (Apple University, Berkeley, Boston Review), Christophe Dejours (CNAM), Olivier De Schutter (UCLouvain, UN Special Rapporteur on extreme poverty and human rights), Nancy Fraser (The New School for Social Research, NYC), Archon Fung (Harvard University), Javati Ghosh (Jawaharlal Nehru University), Stephen Gliessman (UC Santa Cruz), Hans R. Herren (Millennium Institute), Axel Honneth (Columbia University), Eva Illouz (EHESS, Paris), Sanford Jacoby (UCLA), Pierre-Benoit Joly (INRA - National Institute of Agronomical Research, France), Michele Lamont (Harvard university), Lawrence Lessig (Harvard University), David Marsden (London School of Economics), Chantal Mouffe (University of Westminster), Jan-Werner Müller (Princeton University), Gregor Murray (University of Montréal), Susan Neiman (Einstein Forum), Thomas Piketty (EHESS-Paris School of Economics), Michel Pimbert (Coventry University, Executive Director of Centre for Agroecology, Water and Resilience), Raj Patel (University of Texas), Katharina Pistor (Columbia University), Ingrid Robeyns (Utrecht University), Dani Rodrik (Harvard University), Saskia Sassen (Columbia University), Debra Satz (Stanford University), Pablo Servigne PhD (in-Terre-dependent researcher), William Sewell (University of Chicago), Susan Silbey (MIT), Margaret Somers (University of Michigan), George Steinmetz (University of Michigan), Laurent Thévenot (EHESS), Nadia Urbinati (Columbia University), Jean-Pascal van Ypersele de Strihou (UCLouvain), Judy Wajcman (London School of Economics), Léa Ypi (London School of Economics), Lisa Wedeen (The University of Chicago), Gabriel Zucman (UC Berkeley), and 3000 more scholars from more than 600 universities across the globe.

The full list is available <https://democratizingwork.org/>